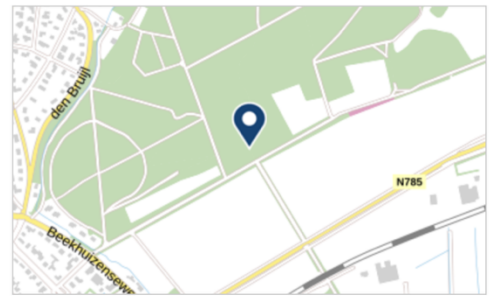


Historische tuin- en parkaanleg kasteel Biljoen
Biljoen 1, 6881 JH Velp

Monumentgegevens

Monumentnummer 528738
Complexnummer 528736 - Biljoen
Inschrijving register 27 november 2006
Kadaster deel/nr 82880/16
Kadastrale aanduiding Rheden E 224
Velp Gelderland A 799
Velp Gelderland A 809 enz



Velp, BY Biljoen 1

Biljoen: historische tuin- en parkaanleg

Omschrijving onderdeel 2:

HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG. De historische tuin- en parkaanleg rondom kasteel Biljoen en op Beekhuizen dateert in oorsprong uit het einde van de 18de eeuw, toen ze werd aangelegd binnen een oudere, formele structuur van (deels nog bestaande) lanen, tracés en waterlopen.

In 1777 erfde J.F.W. baron van Spaen van Biljoen het kasteel en omliggende gronden. Een van zijn eerste grote wijzigingen van de toen bestaande aanleg dateert uit circa 1780 toen de buitengracht ten noorden van Overhagen, een voormalige havezate die in 1711 met Biljoen verenigd werd, tot een grote vijver in landschapsstijl vergraven werd. Deze vijver behoort nog altijd tot de aanleg van Biljoen. Tot circa 1784 lag direct rondom het kasteel een Frans-classicistische aanleg, zoals op de Hottingerkaart uit 1783 is te zien.

De toegangslaan lag loodrecht op het kasteel, met voor het voorplein symmetrisch ten opzichte van elkaar gelegen sierperken. De symmetrische middenas liep achter het huis tussen sierperken door en eindigde in een diergaarde. Vanaf 1784 was tuinarchitect J.G. Michael werkzaam op Biljoen. Hij realiseerde ondermeer de directe omgeving van het kasteel en de vijver met de eilandjes in landschappelijke stijl ten oosten van het kasteel. Zijn zoon J.D. Zocher jr. nam in 1822 de werkzaamheden over en bracht onder andere de toen vergraven slotgracht om het kasteel en de vijver voor Overhagen met elkaar in verbinding.

Deze aanleg bestaat nog steeds zowel in structuur als in detail. De directe verbinding tussen de gracht en de vijver voor Overhagen is omstreeks de Tweede wereldoorlog verbroken. In 1820, twee jaar voordat Zocher de laatste wijzigingen van het park in de tijd van J.F.W. baron van Spaen ter hand nam, liet Van Spaen de wandelgids "Geldersch Arkadia of wandeling over Biljoen en Beekhuizen" uitbrengen. Deze gids vermeldt het verloop van de wandeling en noemt details ervan, die tot op heden nog steeds kunnen worden waargenomen. Ook gaat de gids in op de totstandkoming van Biljoen en Beekhuizen. Drie jaar hierna werd een wandelkaart van Beekhuizen uitgebracht. Al vanaf 1774 liet Van Spaen het ten noorden van het kasteel gelegen en van grote natuurlijke hoogteverschillen voorziene terrein 'Beekhuizen', dat tot die tijd met heide begroeid was, met dennen inplanten voor houtproductie. Tevens kon hij op deze wijze een modieus "Zwitsers" landschap creëren. Van Spaen ontwikkelde in deze periode, geheel in de geest van de tijd, met vermoedelijk zijn tuinarchitect het idee om op Beekhuizen een ideaal landschap te creëren, geïnspireerd op de Griekse landstreken Tempe en Arcadia, zoals deze door de klassieken werden bezongen.

Beekhuizen werd op 29 augustus 1790 officieel geopend. Er waren onder meer wandelingen aangelegd die langs een blokkenhut, een Grote Cascade, Hermitage, een holle en slingerende beek (Beekhuizense beek), visvijvers en de Grote Fontein voerden. De beek was een door mensenhanden gegraven, zgn. opgelegde beek met een bodem van klei en veldkeien. Op diverse plaatsen liet Van Spaen tekstborden plaatsen waarop in dichtvorm citaten van klassieke en moderne schrijvers werden weergegeven die als onderwerp geïdealiseerde landschapsbeschrijvingen hadden. In 1820 waren de borden weer verdwenen.

Ook was er in de aanleg nog sprake van een Chinese tempel, een kleine cascade met een hermitage en een Chinese brug. Ook deze objecten zijn verdwenen. In vermoedelijk het eerste kwart van de 19de eeuw werd de uitspanning (thans in gebruik als woonhuis) gebouwd ten zuiden van de grote vijver. "Geldersch Arkadia" voerde en voert de wandelaar vanaf de noordzijde van het park van Biljoen over de nog steeds bestaande laan aan de overzijde van de Zutphensestraatweg naar Beekhuizen. Deze laan eindigt loodrecht op de eveneens nog bestaande Ossendaalselaan in Beekhuizen, waar de wandelgids uit 1820 de wandelaar twee opties biedt: hij kan naar links naar de nog bestaande Keienberg, waar een spiraalsgewijs aangelegd wandelpad naar de top voerde. Het pad kruiste de 16 lanen, die stergewijs in een punt op de Keienberg samenkwamen. Deze aanleg van paden en lanen is slechts in geringe mate nog in het veld herkenbaar. Vanaf de Keienberg vervolgt de wandeling via slingerpaden noordwaarts in het sterk geaccidenteerd terrein langs de grote vijver en de beek in de richting van het oorspronkelijke hoogtepunt van de aanleg, het gedeelte waar zich de Grote Cascade bevond. Aan de noordzijde eindigt de aanleg achter de nog steeds bestaande hartvormige vijver. Indien de wandelaar naar rechts ging voerde de wandeling over twee "bergen", de Ossenberg en de Kamerdalseberg. Volgens de wandelgids bood de Ossenberg een mooier uitzicht dan de Keienberg: op de top had de wandelaar een uitzicht waarin 47 kerktorens zichtbaar waren. De hoogste "berg" was de Kamerdalseberg, "waar het uitzicht, naar alle zijden, een nog grotere verscheidenheid oplevert". Vanaf de Kamerdalseweg voerde een pad in flauwe slingers naar de noordzijde van Beekhuizen. Deze wandeling over de Ossenberg en Kamerdalseberg naar de noordzijde van Beekhuizen is tot op heden in structuur bewaard gebleven. Van 1793 tot 1810 ontplooidde Van Spaen weinig activiteiten. Van 1810 tot 1815 werkte de tuinarchitect J.D. Zocher sr. (1763-1817) op Biljoen en Beekhuizen. J.D. Zocher jr. (1791-1870) nam in 1822 de werkzaamheden over. Hij bracht onder andere de vergraven slotgracht van Biljoen en de vijver voor Overhagen met elkaar in verbinding zodat één grote waterpartij ontstond die omzoomd is met eiken. In deze vijver ligt een rond eiland met daarop een natuurstenen sokkel waarop oorspronkelijk een 'Diana' op stond, vermoedelijk daterend uit de tijd van J.F.W. baron van Spaen. In Geldersch Arkadia wordt het uitzicht op dit eilandje genoemd, "hetwelk misschien eenmaal (mocht het zijn na vele jaren!) de begraafplaats van den tegenwoordige eigenaar zal bevatten".

De vijvers hebben een waterafvoer opgetrokken in baksteen, afgedekt met natuurstenen dekplaten en voorzien van houten schotbalken. In de Franse tijd werd ten zuiden van de grote vijver op Beekhuizen een schietbaan aangelegd, die nog goed in het terrein waarneembaar is. Sinds de dood van Van Spaen in 1827 is er weinig veranderd aan de structuur en opzet van de parkaanleg van Biljoen en Beekhuizen. In 1847 werd op Beekhuizen een hotel gebouwd, dat in 1892 afbrandde en daarna weer opgebouwd werd. In de jaren '80 van de 20ste eeuw brandde het hotel wederom af. De Beekhuizense Weg werd wat verbreed en wat verlegd. De stoffering van het parkgedeelte op Beekhuizen is thans vrijwel helemaal verdwenen; in de Beekhuizense beek zijn echter op enkele plaatsen nog molenrestanten te vinden (de molen van het Kazenmakersgat en de molen van de Keienberg achter het zgn. Muldershuis), de trapwaterval bij de vijver op Beekhuizen en de ijskelder resteren nog. De aanleg van Beekhuizen ten noorden van de Straatweg is aan de westzijde

gereduceerd door woningbouw. Maar ondanks deze aantastingen is de opzet van de 18de-eeuwse "Arcadische" landschappelijke aanleg met wandelingen en waterlopen, de Beekhuizense beek met haar vijvers en cascades, de diverse zichtassen, het open weidegebied als overgangszone tussen Biljoen en Beekhuizen, het open terrein ten westen van Biljoen, de oudere formele hoofdstructuur van lanen, tracés en waterlopen rondom het kasteel en de invulling met een vroeg-landschappelijke aanleg, de vijverpartij tussen Biljoen en Overhagen, bewaard gebleven. Rondom het kasteel zijn in het park diverse tuinsieraden bewaard gebleven, ondermeer natuurstenen sokkels, vazen, toegangshekken, een hondenhok, een ijskelder en enkele eenvoudige bruggen. Op Beekhuizen staat een ijskelder.

Waardering: De HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG behorende tot de historische buitenplaats Biljoen is van algemeen belang:

- als representatief voorbeeld van een aanleg in landschapsstijl die in fasen tot stand is gekomen, gelegen binnen de in hoofdlijnen nog bestaande vroeg-18de-eeuwse formele aanleg;
- vanwege de, deels ook in detail, vrij gaaf bewaarde structuur bestaande uit lanen, tracés, paden, waterlopen en vijvers; - vanwege het belang van de aanleg voor de geschiedenis van de tuin- en landschapsarchitectuur;
- vanwege de aanwezigheid van tuinsieraden, waarvan enkele deel uitmaakten van de 18de-eeuwse aanleg en andere in de loop van de 19de eeuw bij de buitenplaats gingen behoren;
- vanwege de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats.

Dit monument maakt onderdeel uit van [complexnummer 528736](#). Hier vindt u meer informatie over het complex en de bijbehorende monumenten.

Oorspronkelijke functies

Hoofdfunctie	Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Ja	Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	Historische aanleg



Gravure, ca. 1790, gezicht op de Chinese tempel ten noord-oosten van het kasteel, door Christiaan Henning, Gemeente Museum Arnhem (1985) © CC BY-SA 4.0